

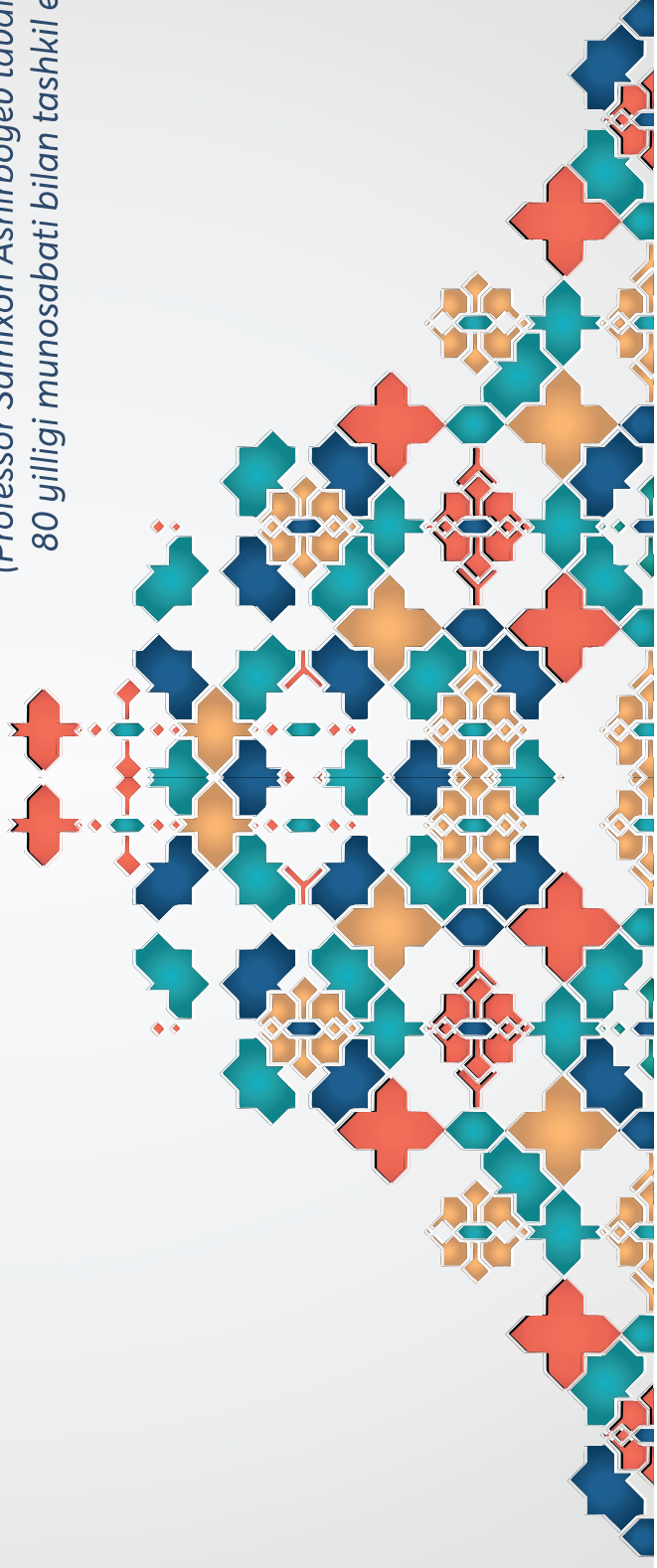

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGI YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026. bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

	Özbək dilində ibrani adlari	
20	Rəxşanə BABAZADƏ, Mustafa Zəririn “Yüz hədis və yüz hekayə” əsərində məsdər	175
21	Aytəkin ZEYNALOVA, Özbəkistan və naxçıvan mətbəxində folklor elementləri	178
22	Nazmina ABDISAMETOVA, Qorabuloq shevasida qo‘llanadigan idish-tovoq va uy anjomlari nomi	180
23	Mohlaroyim IZZATOVA, Folklor adabiyotining milliy tafakkur taraqqiyotidagi o‘rni	183

2-sho‘ba. O‘ZBEK SHEVALARI TADQIQOTLARI

1	Samixon ASHIRBOYEV, 20-yillar matbuoti: Faxri Kamolning singarmonizm talqini 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/IYBD6338	187
2	Abdulhay SOBIROV, O‘zbek areal tilshunosligining shakllanish va rivojlanish bosqichlari 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/NDQE1005	191
3	Shukurjon NORBAYEVA, Xorazm shevalari leksikasida substrat asosli birliklar 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/EMTE8289	195
4	Ibrohim DARVISHOV, Namangan qipchoq shevalarida sinonimlar 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/OKNB2844	200
5	Mo‘minjon TURDIBEKOV, Tojikistonda o‘zbek shevalarining o‘rganilishi 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/SDAQ1466	205
6	Murodqosim ABDIYEV, Salohiddin RAXMONOV, Chandir shevasining ba’zi grammatik xususiyatlari xususida (Pastdarg‘om tumani Chandir qishlog‘i misolida) 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/DHJ12368	209
7	Jo‘ra XUDOYBERDIYEV, Y.D.Polivanov va o‘zbek shevashunosligining ayrim masalalari	212
8	Alisher UBAYDULLAYEV, Qipchoq lahjasiga mansub ayrim qarindoshlik terminlarining lingvistik tahlili 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/YMZR8354	219
9	Navro‘z RAXMONOV, Qipchoq shevalarini o‘rganishning yangi bosqichi 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/YMGU2063	223
10	Zoxira XIDRALIYEVA, Iqon shevasiniung o‘zbek adabiy tili va ayrim o‘zbek shevalariga munosabati	225
11	Baurjan SAYFULLAYEV, O‘zbek va qozoq til kontaktlari natijasida shakllangan toshkent qozoq shevasining lingvistik tahlili	228
12	Zilola TILLABAYEVA, Samarqand viloyati qarluq shevalarida o‘zlashma qatlam va bilingvizm masalalari 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/GKIU1258	236
13	Vaziraxon ALIMBEKOVA, Adabiy tildagi lakuna va sheva leksikasi munosabati	239
14	Muattarxon TURDIXO‘JAYEVA,	243

ÖZBƏKİSTAN VƏ NAXÇIVAN MƏTBƏXİNDƏ FOLKLOR ELEMENTLƏRİ

Aytəkin ZEYNALOVA,

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan bölməsi

Kiçik elmi işçi

Folklor İnstitutunun doktorantı

10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/GOVW7899

Annotasiya. *Məqalədə Özbəkistan və Naxçıvan mətbəxinin folklorla bağlı xüsusiyyətləri araşdırılır. Hər iki bölgədə plov və çörək kimi yeməklərin yalnız qida deyil, həm də birlik, bolluq, və müqəddəslik simvolu olduğu göstərilir. Yeməklərlə bağlı məraimlər, inanclar və ənənələr türk xaqalarının ortaq mədəni dəyərlərini əks etdirir. Araşdırma bu mətbəxlərin oxşar və fərqli cəhətlərini ortaya qoyur və onların milli kimlikdəki rolunu vurğulayır.*

Açar özlər: *Özbək mətbəxi, Naxçıvan mətbəxi, folklor, türk mədəniyyəti, yeməklər.*

Giriş

Özbəkistan və Naxçıvan bölgəsindəki kulinariya əlaqələri qədim Türk mədəniyyətinin izlərini qoruyub saxlamaqdadır. Özbək və Naxçıvan folklorunda yeməklərlə bağlı yaranmış inanclar, mərasimlər, bayatılar və atalar sözləri xalqın sosial həyatını və mənəvi dəyərlərini əks etdirir. Məqalədə Özbəkistan və Naxçıvan mətbəxinin folklorla bağlılığı, oxşar və fərqli xüsusiyyətləri müqayisəli şəkildə araşdırılır.

Əsas hissə. Özbəkistan mətbəxi Orta Asiyanın ən zəngin mətbəxlərin biridir. Özbək xalqının yeməkləri öz xüsusi hazırlanma qaaydası ilə seçilir. Bütün türk dünyası xalqlarında olduğu kimi Özbəkistanda da yemək sadəcə qida vasitəsi deyil, həm də birlik-bərabərlik, bərəkət simvoludur. Həmçinin Azərbaycanın Naxçıvan bölgəsində də müxtəlif yemək növləri var ki, bu yeməklərin Özbək yeməkləri ilə oxşar və fərqli cəhətləri vardır. Özbək yeməkləri içərisində plov bişirilməsi xalqın qədim adət-ənənələrini də özündə birləşdirir. Plov toylarda, yaslarda, müxtəlif bayramlarda, gündəlik həyatda bişirilərək təqdim olunur. Plov haqqında xalq arasında yayılmış müxtəlif deyimlər, bayatılar, atalar sözləri vardır. Bunlardan birinə nəzər salaq:

“Bugun bayram – Yilboshi,
Yilboshiga qo`sh oshi,
Har ro`zg`orining himmati,
Palovmi ya so`k oshi” [uzbekacademy.uz].

Bu bayatı Özbək kəndliləri tərəfindən ilk şum işinə başlandığı zaman oxunurdu. Bu işin Novruz bayramında və çərşənbə günü görülməsi xüsusilə uğurlu hesab olunurdu. Qadınlar isə yığışaraq “qo`sh oshi”, yəni “ilk şum aşını” bişirirdilər. Plovun bişirilməsi üçün lazım olan ərzaqlar hər evdən alınaraq toplanılırdı. Bu da xalqın ortaq məhsulla bolluq-bərəkəti bölüşməsinə, ailə rifahının qorunmasına işarə edirdi.

Naxçıvan ərazisində də plov ən vacib yeməklərdən biridir. Bu yemək toylarda ən sonda təqdim olunur, bu da ona xalqın qoyduğu hörməti göstərir. Plov düyüsünün artması. əslində, bolluq-bərəkətin artmasına işarə kimi qəbul edilir. Bunun üçün də xalqımız plovu “yeməklərin şahı” adlandırır. “Plovla bağlı bir məsələni də vurğulamaq istərdim ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasında son dövrdə “Plov” festivalı keçirilibdir. “Plov” festivalı çərçivəsində “Ən yaxşı plov” nominasiyası üzrə müsabiqə təşkil edilibdir. Müsabiqədə qalib gələnlərə mükafatlar təqdim edilibdir” [Naxçıvan etnoqrafiyası, I cild, 2023, s. 315].

Özbək və Naxçıvan folklorunun ortaq cəhətlərindən biri də çörəklərin müqəddəs hesab olunmasıdır. Türk xalqları mədəniyyətində çörək bolluğu, bərəkəti, birliyi ifadə edən müqəddəslik simvoludur. “Özbək xalqında Çörək xüsusi hörmətə malikdir. Hər bir vilayətin özünəməxsus çörək növü vardır: Səmərqənd çörəyi- qalın və dadlı, Andican patırı- nazik və xırıltıdayan, Qaşqadərya və Surxandəryada isə təndir çörəkləri məşhurdur. Çörəyin tarixi kökləri zərdüştlük dövrünə gedib çıxır- o dövrdə də çörək müqəddəs sayılmışdır” [Yo`lchiyeva M., 2025, s. 27]. Naxçıvanda da müxtəlif yemək övləri vardır. Burada ən çox yayılan çörək növü lavaşdır. Lavaş bişirmək üçün qadınlar birləşir, xəmir yoğurur onu yayır, təndirləri qızdırır, uzun formalı lavaşları bişirirlər. Qədim vaxtlarda xanımlar bir tay unu bir yerə yığıb, eyni təndirin başında bişirib sonra bu lavaşları bölüşərdilər. Təndirlərin başında bayatılar oxunur, dualar edilirdi. Bununla da bolluq-bərəkətin artacağına inanılırdı.

Nəticə

Araşdırma göstərir ki, Özbəkistan və Naxçıvan mətbəxi türk xalqlarının ortaq milli-mədəni dəyərlərini yaradan zəngin folklor nümunələrindən biridir. Hər iki bölgədə plov və çörək yalnız qida vasitəsi kimi deyil, həm də bolluq, birlik, müqəddəslik və ailə rifahınının simvolu kimi qəbul edilir. Yeməklərlə bağlı mərasmlər, inanclar və kollektiv şəkildə həyata keçirilən hazırlıq prosesləri xalqın mənəvi birliyini və sosial münasibətlərini əks etdirir.

Ədəbiyyat siyahısı

Naxçıvan etnoqrafiyası. (2023) İki cildə, I cild. Bakı, Elm və təhsil, 476 s.

The Shoh Moylar ritual. <https://uzbekacademy.uz/>

Yo`lchiyeva M. (2025) *O`zbekistonda gastronomik turizm: Taomlar ortidagi tarix*. Yosh olimlar Ilmıy-Amaliy konferensiyası.